

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЗДВН
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ЛЦДН у м. ШОСТКА
(місто знаходження ЛЦДН)

До захисту допускається
Завідувач кафедри, проф.

_____ В. М. Боронос
« ____ » _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

НА ТЕМУ:

ПОДАТКИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВОМУ МЕХАНІЗМІ

Освітній ступінь – «бакалавр»

Спеціальність – 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма – «Фінанси та облік в підприємстві»

Керівник роботи:

(підпис)

Пригара І. О.
(ініціали, прізвище)

Студент:

(підпис)

Коняєва Є. С.
(ініціали, прізвище)

Група:

Фз-71ш

Суми
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри, проф.
_____ В.М.Боронос
" ____ " _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ
до кваліфікаційної роботи бакалавра

Студент(-ка) групи _____ інституту (центру) _____ ЦЗДВН
Спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітньої
програми – «Фінанси та облік в підприємстві»)

_____ Коняєва Є. С.
(ПІБ)

Тема роботи: Податки та їх роль у фінансовому механізмі

Затверджено наказом по СумДУ № _____ від « ____ » _____ 20__ р.

Термін здачі студентом завершеної роботи « ____ » _____ 20__ р.

Вихідні дані до роботи: нормативні й законодавчі акти, матеріали Державного управління статистики України, матеріали монографій, періодичних видань, підручників і навчальних посібників.

Зміст основної частини роботи (перелік питань, що підлягають розробці):
Загальна характеристика та функції податкових доходів держави. Класифікація податків та їх значення. Формування податкової системи України. Аналіз сучасної податкової системи України. Оцінка ролі податків у формуванні доходів бюджету. Зміст реалізованих в ході податкових реформ заходів, та їх розвиток на сучасному етапі української економіки. Податкові реформи в зарубіжних країнах та їх вплив на формування фінансів держави

Дата видачі завдання: « ____ » _____ 2021 р.

Керівник дипломної роботи: _____ Пригара І. О. _____
(прізвище та ініціали) (підпис)

Завдання прийнято до виконання « ____ » _____ 2021 р. _____
(підпис студента)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 35 с., 7 рисунків, 2 таблиці, 30 джерел.

Мета роботи – аналіз та дослідження ролі податків у фінансовій системі України.

Об'єкт дослідження – особливості функціонування та побудови податкової системи на національному рівні.

Предмет дослідження – роль та місце податків, як основних елементів податкової системи, в державному управлінні.

Методи дослідження – статистичного аналізу, індукції, дедукції, діалектичний та системно-структурний підходи.

У першому розділі розглянуто сутність категорії «податок» та класифікацію податків в Україні. Досліджено особливості формування податкової системи в Україні.

У другому розділі проведено аналіз існуючої податкової системи України та вплив макроекономічних показників на її формування. Здійснено аналіз впливу податків на формування доходної частини державного бюджету України.

У третьому розділі розглянуто основні шляхи реформування податкової системи України для підвищення її ефективності. Проаналізовано зарубіжний досвід розбудови податкової системи та визначено напрямки подальшої розбудови податкової системи України із врахуванням закордонного досвіду.

ПОДАТКОВА СИСТЕМА, ПОДАТКИ, ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ,
ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ, ВИТРАТИ ДЕРЖАВНОГО
БЮДЖЕТУ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПОДАТКІВ У СИСТЕМІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВИ	6
1.1 Загальна характеристика та функції податкових доходів держави	6
1.2. Класифікація податків та їх значення	7
1.3. Принципи формування податкової системи України	11
2 ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ.....	13
2.1 Аналіз сучасної податкової системи України	13
2.2. Оцінка ролі податків у формуванні доходів бюджету	15
3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ...	20
3.1. Зміст податкових реформ на сучасному етапі розвитку української економіки	20
3.2. Застосування досвіду податкових реформ зарубіжних країн в Україні..	22
ВИСНОВКИ.....	29
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	31

ВСТУП

Актуальність дослідження. Державне управління не можливо уявити без податкової системи. Саме податкові надходження є основним джерелом фінансування соціальних, економічних, політичних та інших державних програм. Податкова система – потужний інструмент управління соціально-економічним розвитком держави в ринкових умовах. Раціонально побудована податкова система є запорукою ефективного функціонування всієї національної економіки.

Механізм сплати податків, побудова самої податкової системи країни залишаються актуальними питаннями від вирішення яких залежить ефективність управління державою.

Дослідженню питань розбудови та реформування податкової системи України присвячені праці таких вітчизняних науковців: В. Андрущенко, З. Варналія, О. Василика, В. Геєця, В. Козаченко, П. Мельника, В. Нусінова, А. Соколовської, Н. Хорошаєва та інших.

Мета роботи – аналіз та дослідження ролі податків у фінансовій системі України.

Визначена мета дослідження зумовила постановку та розв'язання наступних завдань:

- дати характеристику та окреслити роль податкових надходжень у державний бюджет країни;
- розглянути класифікацію податків та їх місце у фінансовій системі держави
- дослідити особливості формування функціонування податкової системи України;
- провести аналіз динаміки податкових надходжень в державний бюджет України.

Об'єкт дослідження – особливості функціонування та побудови

податкової системи на національному рівні.

Предметом дослідження є роль та місце податків, як основних елементів податкової системи, в державному управлінні.

Методи дослідження. При проведенні дослідження податкової системи України в даній роботі було використано такі методи: економічного, системного й порівняльного аналізу та синтезу, розрахунково-аналітичні, статистичні, графічні методи.

Структура роботи. У першому розділі розглянуто теоретичні основи функціонування податкової системи України. У другому проведено статистичний аналіз податкових надходжень до державного бюджету. У третьому наведено основні напрямки удосконалення податкової системи України.

Фактологічну основу роботи становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо функціонування податкової системи, аналітичні й статистичні матеріали, що відображають сутність функціонування податкової системи України, законодавчі та нормативно-правові акти.

1 МІСЦЕ ТА РОЛЬ ПОДАТКІВ У СИСТЕМІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВИ

1.1 Загальна характеристика та функції податкових доходів держави

Податки, як важливий фінансовий інструмент держави пройшли тривалий шлях еволюції від безсистемних платежів до регулярного та важливого джерела доходів держави. Теоретичним обґрунтуванням сутності податків займалися Е. Селігман, Б. Франклін, А. Сміт, Д. Рікардо, М. Бернс, Г. Стайн, А. Леффер та інші науковці. У сучасних умовах господарювання податки та податкова системи держави відіграє провідну роль як у фінансовій системі держави так і забезпечують згладжування вад механізму ринкового саморегулювання.

Історично склалося два головних напрями фіскальної теорії до пояснення сутності податків [9]:

1. податки та податкові платежі є обов'язковими до сплати всіма суб'єктами господарювання та громадянами країни які отримують доходи від своєї діяльності;

2. сплата податків є громадянським обов'язком усіх платників податків.

У більшості сучасних наукових праць податки, як економічна категорія трактується як обов'язкові, встановлені державою платежі, що стягуються в установленому законом порядку для формування державних цільових фондів і спрямовуються на фінансування державою її функцій [9].

Серед науковців не існує єдиної точки зору щодо змісту сутності податків, проте вони зазначають що найбільш повно суспільне призначення податків розкривається у функціях які вони виконують [9].

Основними функціями податків є [9]: фіскальна – завдяки податками забезпечується розподіл та перерозподіл сукупного суспільного продукту на користь держави через примусове вилучення частини доходів у платника податків; регулююча – надання пільг з оподаткування платникам податків які займаються суспільно важливими видами діяльності або мають вагомe значення для розвитку держави; розподільна – завдяки податкам здійснюється перерозподіл доходів між різними категоріями населення для скорочення

нерівності у доходах між ними; контролююча – через податки держава здійснює контроль господарської діяльності суб'єктів господарювання та громадян та оцінює ефективність податкової системи в цілому.

Як видно із наведених функцій сутністю податків є стягнення державою на користь суспільства певної частки вартості валового продукту у вигляді обов'язкового внеску.

Таким чином податки є головним джерелом доходів державного бюджету та важливим інструментом перерозподілу національних доходів для встановлення соціальної та економічної справедливості і забезпечення економічного зростання. При використанні податків держава має враховувати інтереси трьох сторін: держави; платників податку; конкретних громадян.

1.2. Класифікація податків та їх значення

Податкова система держави має визначену структуру в основу якої покладена законодавчо затверджена класифікація (див. таблицю 1.1).

Таблиця 1.1 – Класифікація податків (складено автором на основі [1])

Класифікаційна ознака	Види
1	2
Залежно від органу влади, який установлює і скасовує податки та території їх дії	- загальнодержавні - встановлюються Верховною Радою України і справляються на своїй території України; - місцеві – встановлюються сільськими, селищними, міськими радами відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, установлених законами України
За видом фонду, до якого надходять податки	- закріплені податки надходять до конкретного бюджету або спеціального цільового фонду; - регулюючі – надходять одночасно до бюджетів різних рівнів у пропорціях відповідно до бюджетного законодавства
За видом платника	- податки з фізичних осіб (податок на доходи фізичних осіб); - податки з юридичних осіб (податок на прибуток підприємств, ПДВ, акцизний податок); - змішані (плата за землю, податок на нерухоме майно)

Продовження таблиці 1.1

1	2
За формою оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> - прямі, що встановлюються безпосередньо щодо платників податків і сплачуються за рахунок їхніх доходів, а сума податку безпосередньо залежить від розмірів об'єкта оподаткування; - непрямі – встановлюються в цінах на товари і послуги та сплачуються за рахунок цінової надбавки, а їх розмір для окремого платника прямо залежить від його доходів
За економічним змістом	<ul style="list-style-type: none"> - податки на доходи – безпосередньо стягуються з доходів фізичних та юридичних осіб; - податки на споживання – сплачуються не при отриманні доходів, а при їх використанні; - податки на майно, що встановлюються стосовно рухомого та нерухомого майна
За періодичністю стягнення	<ul style="list-style-type: none"> - разові; - систематичні
За обліком податкового платежу	<ul style="list-style-type: none"> - податки, фінансовані споживачем (акциз, ПДВ); - податки, що включаються до собівартості; - податки, фінансовані за рахунок балансового прибутку; - податки, фінансовані за рахунок чистого прибутку
За методом оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> - прогресивні (податки, що передбачають зростання податкової ставки при збільшенні об'єкта оподаткування) - пропорційні (податки, що мають єдині ставки незалежно від розміру об'єкта оподаткування); - регресивні (податки що передбачають зменшення податкової ставки при збільшенні об'єкта оподаткування)
За формою стягнення	<ul style="list-style-type: none"> - грошові; - натуральні

Податкове законодавство України складається з Конституції України, Податкового кодексу, Митного кодексу, інших законів з питань митної справи, міжнародних договорів у сфері оподаткування, обов'язкових для України, інших нормативних актів.

Вся сукупність податків в Україні поділена на:

- загальнодержавні;
- місцеві.

Загальнодержавні податки – це обов'язкові платежі, які встановлюються вищими органами влади та є обов'язковими для виконання на всій території країни незалежно від того, до якого бюджету вони зараховуються [1].

Місцеві податки – це обов'язкові платежі, які встановлюються місцевими органами влади, але їх справляння є обов'язковим тільки на певній території [1].

До загальнодержавних податків відносять [1]:

Податок на прибуток підприємств. Платники – господарюючі суб'єкти, що здійснюють свою діяльність на території України та отримують прибутки. Основна ставка податку – 18 %.

Податок з доходів фізичних осіб – цей податок сплачують фізичні особи які отримують доходи від своєї діяльності, наприклад у вигляді заробітної плати. Основна ставка – 18 %.

Податок на додану вартість – сплачують господарюючі суб'єкти з вартості товару, робіт, послуг які продаються (надаються) населенню країни. Основна ставка дорівнює 20 % від вартості реалізованої продукції.

Акцизний податок – сплачують господарюючі суб'єкти що реалізують підакцизний товар. Ставки податку фіксуються Податковим кодексом України.

Екологічний податок – сплачують господарюючі суб'єкти, які здійснюють викиди забруднюючих речовин або чинять інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище. Об'єкт та база оподаткування – обсяги таких шкідливих впливів. Ставки податку фіксуються Податковим кодексом України.

Рентна плата – сплачують господарюючі суб'єкти які, здійснюють надро-, водо- та лісокористування, використання радіочастот, а також здійснюють транспортування нафтопродуктів та аміаку трубопроводами України. Ставки податку фіксуються Податковим кодексом України.

Мито – зобов'язані сплачувати господарюючі суб'єкти, що займаються експортно-імпортною діяльністю. Мито встановлюється згідно Митного кодексу України. В Україні діють ввізне, вивізне, сезонне, спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне мито, а також додатковий імпорتنний збір.

Зі згаданих загальнодержавних податків та зборів найбільшу фіскальну роль мають ПДВ, податок на прибуток підприємств, ПДФО та акцизний збір.

До місцевих податків відносять наступні [1]:

Податок на майно – сплачують власники нерухомості, легкових автомобілів та земельних ділянок. Ставка податку на нерухомість має бути в межах 3 % від розміру мінімальної заробітної плати за 1м² площі. Ставка транспортного податку – 25 000 гривень за кожен автомобіль, визнаний об'єктом оподаткування. Ставка по земельному податку – не більше 3 % від нормативної грошової оцінки земельної ділянки.

Туристичний збір – справляють особи, які прибувають на територію адміністративно-територіального утворення, де прийнято рішення про стягнення цього збору. Ставка податку від 0,5 до 1 % від вартості проживання особи.

Збір за місця паркування для транспортних засобів – сплачують господарюючі суб'єкти як займаються діяльністю щодо утримання платних паркувальних майданчиків. Ставка податку визначається місцевими представницькими органами та знаходиться в межах від 0,03 до 0,15 % від мінімальної заробітної плати за 1м² площі паркувального майданчику.

Єдиний податок – сплачують суб'єкти господарювання які займаються підприємницькою діяльністю із визначеного законодавством переліку. В залежності від групи до якої відносяться господарюючі суб'єкти встановлюються різні ставки податку, які зазначені у Податковому кодексі України.

Механізм справляння та порядок сплати місцевих податків і зборів, визначаються на території об'єднаної територіальної громадами відповідними місцевими радами в межах граничних ставок, встановлених законами України. Найбільш важливими податками на місцевому рівні є єдиний податок, податок на нерухомість, земельний податок. Інші види місцевих податків в структурі надходжень до місцевих бюджетів є незначними [7].

Отже, від співвідношення податків залежить загальний рівень економічного розвитку країни та добробут кожного платника податків, а також, що не менш важливо і можливість держави виконувати покладені на неї завдання.

1.3. Принципи формування податкової системи України

Обов'язковою умовою формування ефективності податкової системи є дотримання основних принципів її організації. В Законі України «Про систему оподаткування» зазначено 12 принципів на основі яких побудована національна податкова система [9]:

- стимулювання науково-технічного прогресу;
- технологічне оновлення виробництва;
- вихід вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції;
- обов'язковість;
- рівнозначність та пропорційність;
- рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації;
- соціальна справедливість;
- соціальна обґрунтованість;
- стабільність;
- економічна обґрунтованість;
- рівномірність сплати;
- компетентність;
- єдиний підхід;
- доступність.

Визначення загальнодержавних принципів побудови податкової системи має важливе значення для її розбудови. Проте для ефективного вирішення загальнодержавних завдань податкова система має підкорятися таким класичним принципам розроблених А. Смітом:

- Справедливість – оподаткування має охоплювати всіх громадян та господарюючих суб'єктів. Податкове навантаження має рівномірно розподілятися між громадянами та господарюючими суб'єктами пропорційно їх доходам.

- Визначеність – мають бути чітко визначені для платника сума, спосіб та час сплати податку.
- Зручність – податки мають сплачуватись платниками в такій спосіб та час які є зручними для нього.
- Економія – витрати на сплату податків мають бути мінімальними [12].

З початку незалежності України податкова система формувалася згідно законодавства та вищенаведеним принципам. З нашої точки зору подальше дотримання згаданих вище принципів розбудови податкової системи на практиці допоможе покращити національну податкову систему.

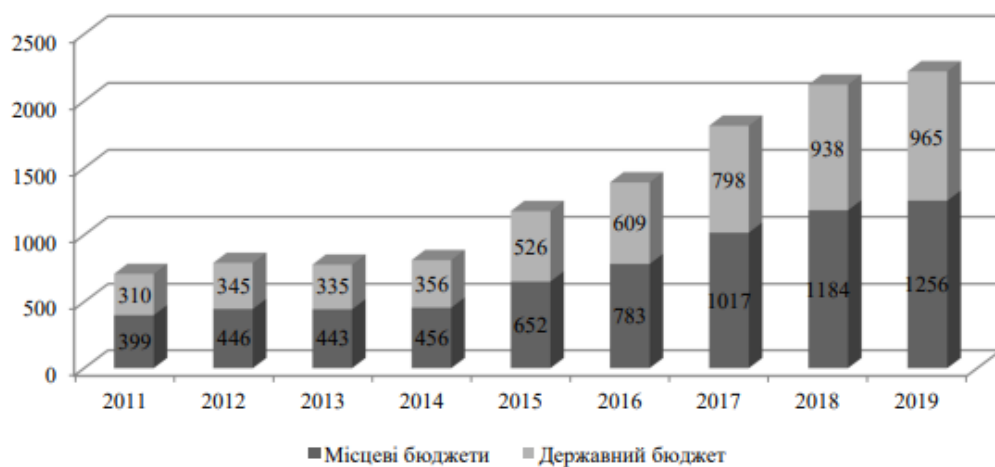
Також варто відзначити, що податкова система є ефективною тільки тоді коли виконання функцій держави забезпечується фінансово, а основних принципів оподаткування повністю додержуються.

2 ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

2.1 Аналіз сучасної податкової системи України

Сучасна податкова система України складається із державних та місцевих податків й зборів. Загальнодержавні податки та збори встановлюються Податковим кодексом, обов'язкові до сплати в межах України.

На рисунку 2.1., проаналізовані доходи, які надійшли до зведеного бюджету України за період з 2011-2019 рр.

Рисунк 2.1 - Показники дохідної частини зведеного бюджету

На рисунку. 2.2 схематично представлено розподіл бюджету України за різними сферами.

Рисунк 2.2 - Розподіл бюджету України за різними сферами

Сума неподаткових надходжень у 2019 р. до зведеного бюджету складає 25,8 млрд. грн., що на 0,8 млрд. грн. (2,9%) більше ніж у 2018 р. Частина коштів у 2018 р. надійшла від продажу 4G ліцензій у сумі 3,1 млрд. грн. (див. рисунок 2.3).

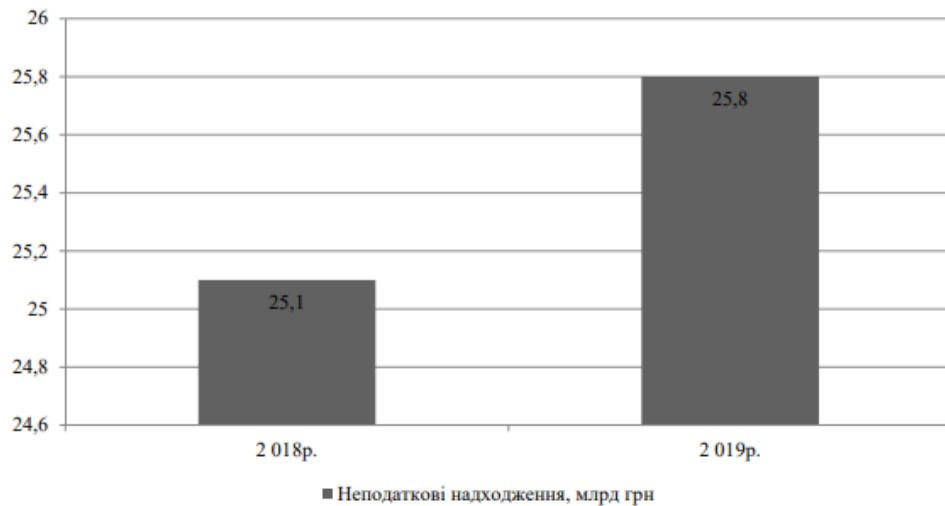

Рисунок 2.3 – Динаміка неподаткових надходжень 2018-2019 рр.

По основним джерелам неподаткових надходжень спостерігається зростання доходів від частини чистого прибутку та дивідендів у 2019 р. на 0,7 млрд. грн. (32,1%); збільшилися власні надходження бюджетних установ збільшилися на 0,85 млрд грн (6,9%); збори державного пенсійного страхування з певних видів господарських процесів збільшилися на 0,7 млрд. грн. (43,2%). Такі збільшення показників пов'язані з реєстрацією прав власності на легкові автомобілі у зв'язку з пільговим розмитненням машин на іноземних номерах.

До загального ж та спеціального фонду державного бюджету у 2019 р. отримано 1050612 млн. грн. податкових надходжень. В період з 2016-2019 рр. спостерігається динаміка до збільшення податкових надходжень до зведеного бюджету України (див. рисунок. 2.4).

Рисунок 2.4 – Динаміка податкових надходжень до зведеного бюджету України 2016-2019 рр., млн. грн.

Щодо податку на додану вартість, то враховуючи суми бюджетних відшкодувань ПДВ все ж спостерігалось збільшення надходжень від даного податку.

Так, у 2019 р. до зведеного бюджету України надійшло:

- ПДФО – 248652 млн. грн.;
- прибуткового податку – 118683 млн. грн.;
- ПДВ – 89061 млн. грн..

Проаналізувавши особливості податкової системи України виділимо негативні чинники сучасної моделі податкової політики:

- надобтяжливість, нерівномірність та несправедливість розподілу податкового навантаження;
- недосконалі норми законодавства;
- корумпованість податкових відносин.

Дані негативні чинники заважають впроваджувати механізми ефективного розвитку українського суспільства.

Далі оцінимо роль податків у формуванні доходів бюджету України.

2.2. Оцінка ролі податків у формуванні доходів бюджету

Найбільший приріст надходжень до бюджету в 2019 р. поступив за рахунок збільшення податкових надходжень, які становлять 988 млрд грн. (див. рисунок 2.5).

У 2019 р. фактична сума надходжень ПДФО та військового збору до зведеного бюджету на 11,1 млрд. грн. (22,7%) перевищує надходження у 2018 р. При цьому, сплачений з % за депозитами ПДФО залишилися на рівні показника 2018 р. Ставки оподаткування податком на доходи фізичних осіб (18%) та військовим збором (1,5%) у 2019 р. не змінилися. Основна ставка оподаткування підприємств у 2019 р. становила 18%. Надходження податку з

підприємств до бюджету у 2019 р. збільшився на 0,1 млрд. грн. (0,3%) відповідно до 2018 р.

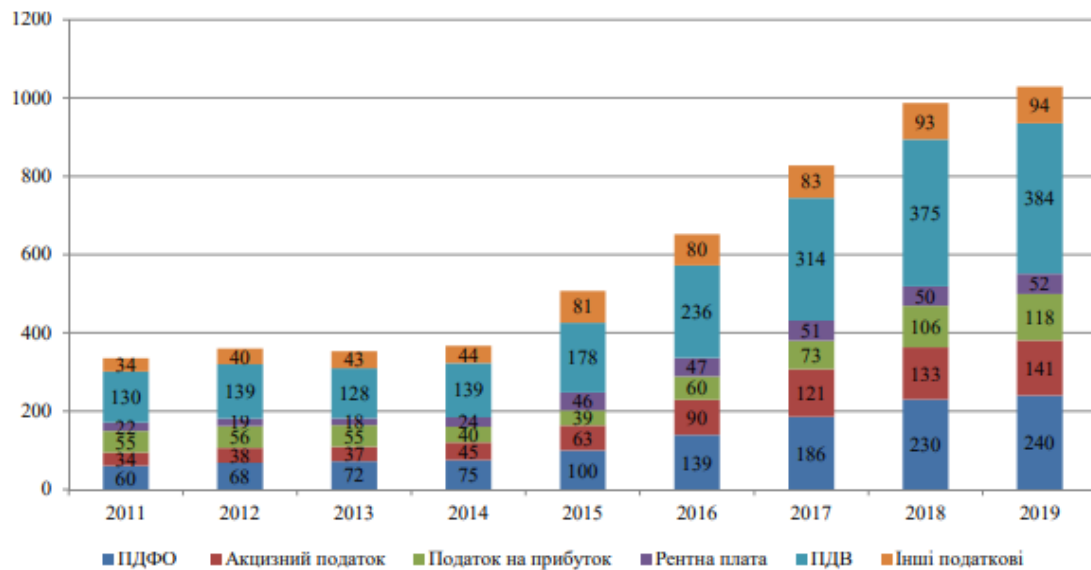

Рисунок 2.5 – Структура податкових надходжень до зведеного бюджету по основних податках за 2011-2019 роки

Оцінимо показники динаміки надходжень місцевих податків та зборів до зведеного бюджету України (див. рисунок 2.6).

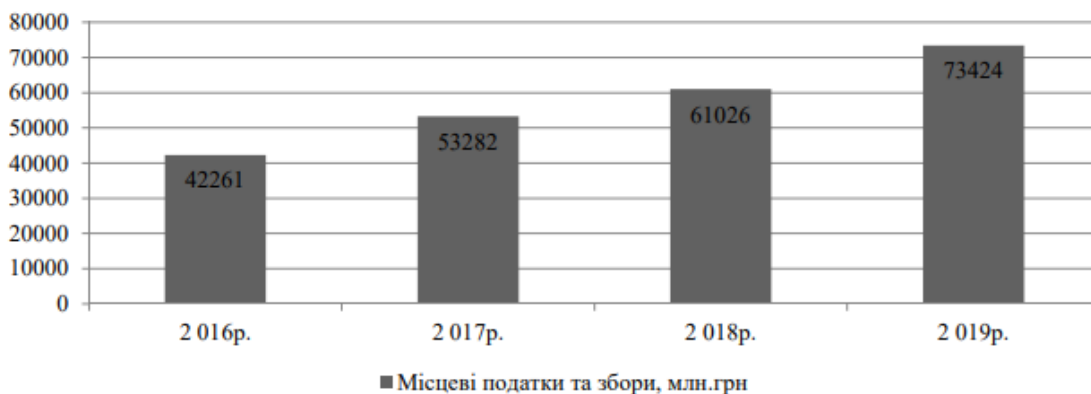

Рисунок 2.6 – Динаміка надходжень місцевих податків до зведеного бюджету України 2016-2019 рр., млн. грн.

Спостерігаємо позитивну динаміку надходжень протягом всього періоду. У 2019 р. цей показник збільшився на 73424 млн. грн.

Тому, порівняємо показники надходжень – планових з фактичними (рис. 2.7).

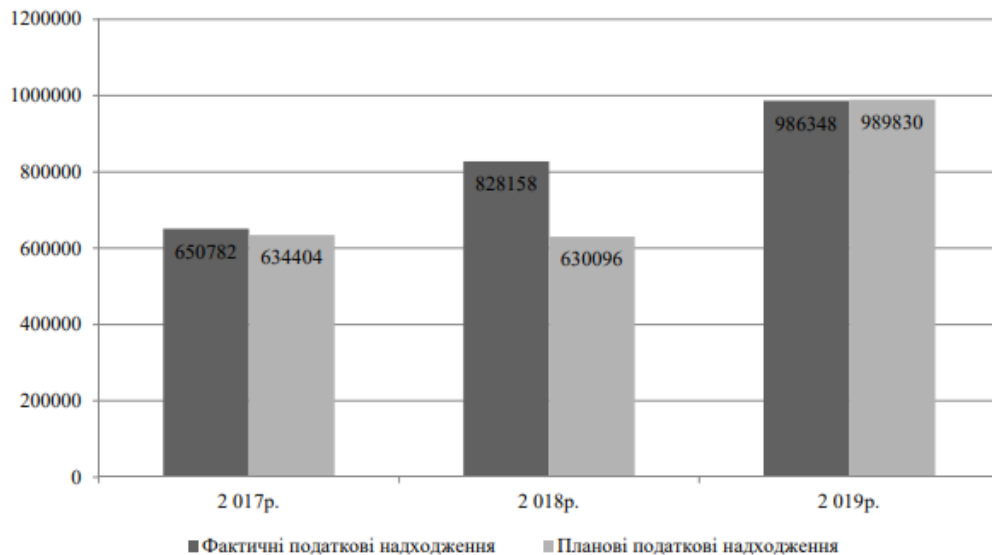

Рисунок 2.7 – Плановий та фактичний обсяг податкових надходжень до зведеного бюджету України 2017-2019 рр., млн. грн.

Проаналізувавши період з 2017-2019 рр. спостерігалось перевищення фактичних показників податкових надходжень над плановими, у 2019 р. (986348 млн. грн. та 989830 млн. грн.).

Показники дохідності сегменту загальнодержавного управління склали 37,5%, за видатками – 39,9% від ВВП. У 2019 р. ці показники мали 39,5% та 42,6%.

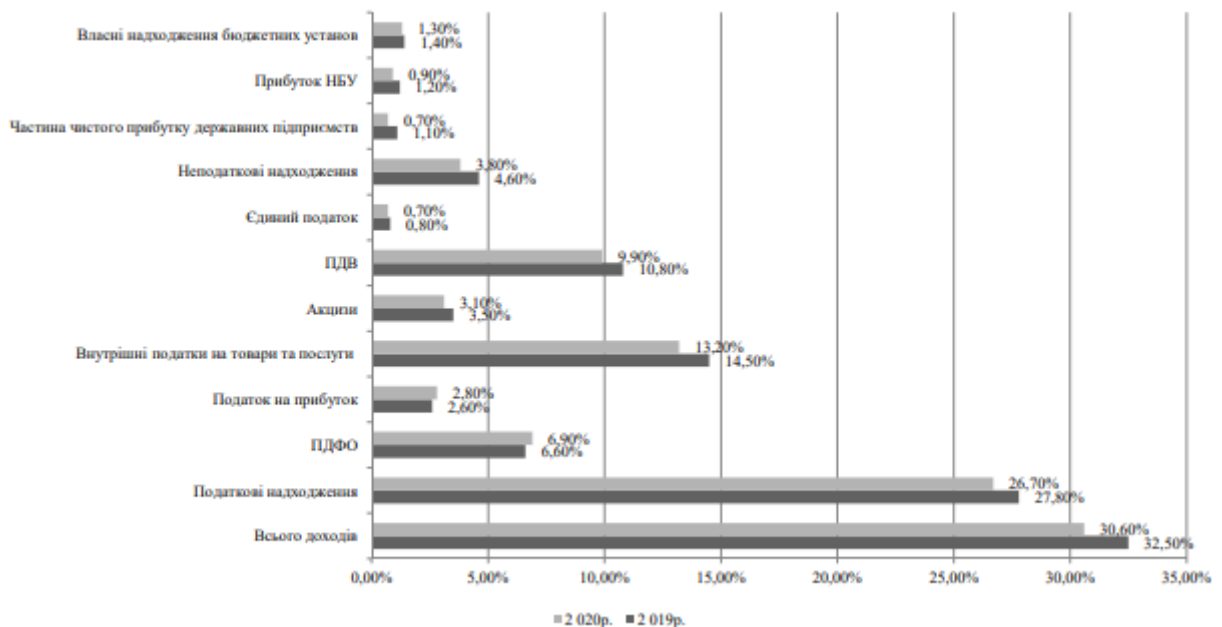
Показники бюджету орієнтуються на 5% зростання реального ВВП. В таблиці 2.1, проаналізовані показники макроекономічного розвитку у 2018-2020 роках

Таблиця 2.1 – Показники макроекономічного розвитку у 2018-2020 рр.

Показник	2018	2019	2020 (уряд)	2020 (НБУ)	Приріст 2019-2020, % (уряд)
Номинальний ВВП, млрд. грн.	3568,7	4046,2	4552,7	4392,1	13,9
Зростання реального ВВП, %	3,6	2,8	3,3	3,5	-
Індекс споживчих цін, %	9,8	7,7	6,3	5,4	-
Обмінний курс, грн. за \$ (в середньому)	27,5	26,6	28,3	-	-
Мінімальна заробітна плата (у кінці року), грн./міс.	3725	4174	4725	-	13,3
Середньомісячна заробітна плата, грн./міс.	8866	10349	12053	-	16,7
Реальна зміна середньої заробітної плати, %	10,7	6,8	8,8	5,9	-
Експорт товарів та послуг, %	9,9	7,3	7,7	2,9	-
Імпорт товарів та послуг, %	12,8	7,7	8,1	4,2	-

Межі показників дефіциту державного бюджету на 2020 р. складає приблизно 2,1% від номінального ВВП, який менший від очікуваного показника 2019 р. (2,3%). Загалом показники доходів державного бюджету збільшилися на 3,5%, а видатки – на 20,7%.

Суттєво збільшилися надходження від ПДФО (до 19,3%) та податок від підприємств (+19,9%). Планування надходжень з ПДФО складає 19,3%, а середня зарплата збільшилася приблизно на 16,6%. Додаткові доходи від податку на прибуток отримано від збільшення прибутків підприємств на 15,1%, сплати податкових боргів, контрольних перевірок та інших.

Рисунки 2.8 – Структура доходів Державного бюджету України 2019-2020 роках, у % до ВВП

Загалом податкові надходження становлять приблизно 87,3% від зведеного бюджету та 26,7% від ВВП (85,4% та 27,7%). В 2020 р. було одержано біля 307,3 млрд. грн.. доходів від ЄСВ, в свою чергу, це вплинуло на позитивні тенденції зростання показників податкового надходження у 2021 р, внаслідок чого, збільшить бюджет на 1524,2 млрд. грн.. (33,5% ВВП), що на 1,1 менше ніж в 2020 р.

Неподаткові ж надходження зменшилися у 2020 р. – 7,4%. За рахунок зменшення – 14,5% частки прибутку НБУ в бюджеті, та частки прибутків

підприємств державної власності (-27%), норму його перерахувань зменшили з 75% до 50%.

Для налагодження всіх процесів податкової системи України необхідно дотримуватися роботи механізму економічних умов ринку. Для цього аналізують причини, які спричинили ці порушення (дисбаланс). До таких чинників відносяться:

- розбіжності системи заходів та дій держави в створенні податкової політики та реформуванні податкової системи;
- відсутність наукових джерел оподаткування, недосконалість проведення експертизи, незадовільна передбачуваність, оцінка законодавства та заходів податкових реформуваль.

3 НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Зміст податкових реформ на сучасному етапі розвитку української економіки

Важливу роль у економічній діяльності держави відіграють податки, які є головним інструментом мобілізації грошових коштів для вирішення завдань та цілей макроекономічного розвитку. Податки, як елемент ефективної податкової системи також є інструментом створення сприятливих соціально-економічних умов для роботи господарюючих суб'єктів, проживання громадян в країні.

Проведення реформування податкової системи в Україні має на меті її оптимізацію та підвищення результативності роботи податкових органів. Завдяки запровадженню ефективних заходів, що спрямовані на поліпшення податкового режиму у країні збільшується потенціал держави у накопиченні необхідних доходів для реалізації поставлених цілей і завдань.

Зокрема останніми роками в Україні зроблені такі важливі кроки на шляху оптимізації податкової системи. Впроваджено «деофшоризаційні» закони, обмін інформацією з іншими країнами для податкових цілей, законодавчо забезпечено функціонування програмних реєстраторів розрахункових операцій (РРО) третього покоління, запроваджено єдиний рахунок для сплати всіх податків тощо.

Також варто відзначити, що інституційна реформа митниці так і не реалізована, незважаючи на всі необхідні законодавчі передумови та збалансований план КМУ. За кілька років змінилась низка керівників, було проведено кадрові ротації але саму реформу вважати реалізованою неможна.

Проте реформа податкової служби на відміну реформування митниці демонструє значні успіхи. Згідно останніх статистичних досліджень обсяги надходжень у державний бюджет за рахунок ПДВ зростають як у другій половині 2020 року так і у 2021 році, а представники роздрібних ринків вказують на скорочення частки тіньового сектору економіки. На сьогодні

державна податкова інспекція демонструє впевнений рух у позитивному напрямі.

З нашої точки зору у поточній редакції Податкового Кодексу України є низка недоліків, що доцільно усунути:

- наявність значної кількості податкових пільг і преференційних режимів, які спотворюють ринковий механізм та конкуренцію.

- високий рівень податкового навантаження, який зокрема проявлено через неефективну ставку ЄСВ, ПДВ, ПДФО та податку на прибуток, що має яскраві прояви через недоліки у управлінні публічними фінансами..

- обтяжливе податкове адміністрування, що проявляється через відсутність своєчасного методичного, консультаційного та технічного забезпечення.

- структура податків не відповідає національним особливостям та цілям економічного розвитку – значну роль відіграють прямі податки (ПДФО та податок на прибуток) та непрямі податки (ПДВ та ЄСВ), що стримують економічне зростання, підприємницьку активність та скорочують добробут населення.

З нашої точки зору пріоритетними кроками для поліпшення податкової системи України є: здійснення кроків на шляху деофшоризації економіки, зниження частки прямих податків та перехід на оподаткування розподіленого прибутку і зменшення розмірів ЄСВ, впровадження заходів для посилення контролю національного кордону та підвищення відповідальності за контрабанду, імплементація зобов'язань перед ЄС які передбачають оптимізацію структури видатків державного бюджету та їх скорочення до цільового показника 33–35% від ВВП країни.

3.2. Застосування досвіду податкових реформ зарубіжних країн в Україні

На сучасному етапі роль податків як регулятора економіки постійно зростає, оскільки податки є основним інструментом формування доходів державного бюджету України, а також вони характеризуються найвищою фіскальною ефективністю. У зв'язку із цим важливо дослідити особливості справляння податків на споживання в Україні та за кордоном, визначити перспективи їх функціонування та можливість використання передового зарубіжного досвіду у національній податковій практиці.

Треба наголосити, Україна постійно перебуває на стадії реформування. Щодо податкової реформи, то вона відбувається під впливом міжнародної податкової конкуренції, необхідності європейської податкової гармонізації та національної податкової політики в напрямі досягнення стратегічної мети, що полягає в інтеграції країни до ЄС. Тому реформування податкової системи України має здійснюватися з урахуванням сучасних тенденцій розвитку систем оподаткування зарубіжних країн, аби перейняти цей досвід у національній податковій практиці.

В даний час завдання поліпшення якості державного контролю за податковою системою розглядається з 2-ох позицій:

1) з боку поліпшення державного регулювання відносин щодо обчислення та сплати податків та зборів;

2) з боку аналізу та запозичення міжнародного досвіду.

Розглянемо більш докладно другу позицію.

Узагальнення і аналіз досвіду іноземних держав у сфері податкового контролю, впровадження передових форм і методів його проведення, які підтвердили свою ефективність на практиці, здатні зробити істотний позитивний вплив на податкову систему будь-якої країни.

Досвід Франції становить значний інтерес. Всі необхідні заходи для боротьби з ухиленням від сплати податків передбачені в Податковому кодексі Франції. Подібний цілісний документ існує в небагатьох країнах. У Франції він

щорічно уточнюється при затвердженні Закону про бюджет. До кодексу додаються 2 томи роз'яснень (щорічних коментарів).

Зупинимося на ряді конкретних питань функціонування французької системи податкового контролю.

Здійснення перевірок покладено на створені в кожному департаменті податкові центри, які направляють повідомлення платникам, а також вивчають декларації, які подаються в добровільному порядку. Декларацію зобов'язані подавати всі фізичні особи, незалежно від величини їх доходів.

Податкові працівники здійснюють два види контролю. На своїх робочих місцях вони здійснюють роботу з деклараціями (камеральний контроль). Наявна в базі даних інформація порівнюється з представленою в декларації (часто вже на цьому етапі виявляються розбіжності, і інспектор звертається до платника податків, вимагаючи відповідних пояснень).

Якщо ці пояснення не задовольняють податкову адміністрацію, вона може вимагати доплати податків або звернутися в інші контролюючі підрозділи для проведення більш детального контролю.

Контроль з виїздом на місце зазвичай здійснюється за наявності серйозних підстав для підозр у приховуванні доходу.

Особливістю податкового контролю у Франції є те, що, французький платник податків повинен бути попереджений про податкову перевірку, як мінімум, за 8 днів. Без попередження раптова перевірка може бути проведена лише за наявності достовірної інформації про те, що підприємство ухиляється від сплати податків.

Перевірки зазвичай здійснюються за 3 попередні роки. Спеціальних положень про частоту перевірок немає. За рідкісними винятками, повторні перевірки щодо одного періоду зазвичай не проводяться.

Вибір підприємства, яке підлягає перевірці, здійснюється за багатьма критеріями, в основі яких лежить аналіз ризику. По-перше, вибираються ті підприємства, які є потенційними порушниками, і, по-друге, використовується інформація від інформаторів.

Тривалість процедури перевірки залежить від розміру підприємства: для дрібних підприємств – не більше 3-ох місяців, для великих – терміни не встановлюються. Термін перевірки приватних осіб не може перевищувати 12 місяців.

Відносини між податковим органом та платником податків будуються у формі обміну думками: кожна сторона відстоює свою правоту. Податкова адміністрація зобов'язана письмово відповідати на питання платника податків, останній може використовувати ці відповіді для свого захисту.

В результаті виявлення правопорушень податкові органи застосовують різні санкції. Санкції залежать від того, були дії платника навмисними або ненавмисними, а також від того, чи допомагає платник податків податковим органам. В разі простих помилок застосовуються м'які покарання. Донарахування податків здійснюється в адміністративному порядку. Кримінальне покарання носить символічний характер, але до цього заходу вдаються все частіше, при цьому звинувачення в ухиленні від сплати податків пред'являється особисто керівнику.

В тому випадку, якщо платник вніс зайву суму податку, відповідна різниця повертається йому, як правило, з %. Зазвичай, при виявленні переплати, повернення здійснюється відразу [13].

Що ж стосується податкового контролю Німеччини, спеціальним органом Мінфіну Німеччини, в компетенцію якого входять питання практичної реалізації податкової політики держави, є податкова поліція – «Штойфа».

Оперативно-розшукові підрозділи та слідчий апарат «Штойфа» займаються розслідуванням правопорушень, пов'язаних з приховуванням доходів і таухиленням від сплати податків, а також під прокурорським наглядом здійснюють спеціальні заходи щодо припинення різних видів злочинів в економічній сфері.

Відповідальність контролюючих органів передбачається Кримінальним кодексом Німеччини.

Так, параграф 353 КК передбачає відповідальність за незаконне стягування непередбачених зборів та зменшення платежу. Параграф 355 встановлює відповідальність за порушення податкової таємниці у вигляді позбавлення волі на строк до 2-ох років або грошового штрафу. Відповідальність за порушення обов'язку ведення бухгалтерських книг передбачена параграфом 283 Кримінального кодексу Німеччини.

При проведенні розслідувань у справах, пов'язаних з порушенням фінансового та податкового законодавства, представники «Штойфа» мають ті ж самі права, що і співробітники поліції, які керуються в своїй діяльності відповідними положеннями Кримінально-процесуального кодексу.

Податковим кодексом Німеччини надані значні повноваження податкової поліції на проведення обшуків та особистих оглядів громадян, а також затримання підозрюваних осіб та конфіскацію документів [13].

Керівництво «Штойфа» має право призначати спеціальне розслідування з будь-якого факту порушення податкового законодавства. При цьому податкова поліція наділена винятковим правом вилучення документів та отримання необхідних їй відомостей практично з усіх державних і приватних установ країни, за винятком деяких спеціальних служб.

В німецькій судовій практиці в справах з розслідування фактів ухилення від податків розрізняють наступні стадії правопорушень:

- ухилення від податків - завершено дію;
- спроба ухилення;
- підготовчі дії до ухилення від податків.

У Сполучених Штатах Америки федеральним органом податкового контролю є Служба внутрішніх доходів (СВД).

На рівні суб'єктів федерації діють податкові служби штатів.

Будучи структурним підрозділом Міністерства фінансів, СВД здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства та збором федеральних податків: прибуткового податку, податку на дарування, а також деяких акцизів.

Діяльність СВД спрямована на забезпечення отримання державною скарбницею податкових надходжень в належному обсязі при мінімальних витратах.

Кожне податкове бюро Служби внутрішніх доходів складається з 6 відділів: адміністративного, видачі ліцензій (на зайняття певним видом діяльності), обробки інформації, збору податків, контролю за правильністю сплати податків, а також слідчого відділу [16].

Діючі в рамках СВД окремі оперативно-розшукові групи, були об'єднані в самостійний підрозділ податкового розшуку – Штаб спеціальної служби, який перетворився на початку 1990-х років, в потужне Генеральне управління податкових розслідувань (ГУПР).

Особливе місце в структурі ГУПР відводиться Слідчому управлінню, яке складається з декількох оперативних відділів, функціональних та інформаційно-аналітичних служб, а також криміналістичних лабораторій [13].

Всі, наявні у СВД відомості, вводяться в комп'ютеризовану облікову систему, автоматично обробляються та зіставляються з даними, які містяться в податкових деклараціях. Застосування при обробці інформації спеціальних математичних моделей, дозволяє проводити відбір податкових декларацій для ретельної перевірки, яка згодом здійснюється податковими інспекторами.

Крім того, податкова влада має достатні повноваження, щоб в переважній більшості випадків змусити населення платити податки, не вдаючись до судового позову.

Так, якщо платежі прострочені і після декількох офіційних нагадувань не сплачені, податкова служба має право накладати арешт на банківський рахунок або майно платника податків, стягнути належні суми з його заробітної плати, закрити його підприємство або позбавити приватної практики [11].

В міру організаційного становлення і вдосконалення форм та методів роботи, акцент в пріоритетах Головного управління податкових розслідувань СВД США поступово зміщується із знаходження конкретних порушень податкового законодавства на проникнення в потенційно-криміногенне

середовище з метою оперативної розробки підозрюваних осіб, а також виявлення використовуваних ними недоліків в чинному законодавстві та водночас, нових шляхів легалізації незаконно отриманих грошових коштів.

При здійсненні контролю за правильністю обчислення платниками податків їх сум, податкові органи можуть використовувати будь-яку інформацію, яка міститься в доступних для них базах даних. При цьому в Швеції та Фінляндії податковою службою вже ініційовано самостійне складання податкових декларацій за платників податків, які потім отримують цю декларацію по захищених каналах зв'язку і можуть або погодитися з нею, або побажати внести свої зміни та доповнення. У першому випадку їм досить підтвердити цю декларацію, використовуючи механізм електронного підпису, а в другому випадку їм вже необхідно увійти сконтактуватися з податковою службою та пред'явити необхідні документальні докази для обґрунтування запропонованих поправок і змін.

Відтак, податки є вагомим складником податкових систем не лише України, а й більшості країн світу та займають доволі велику частку у величині податкових надходжень. Для України цінним є зарубіжний досвід у сфері споживчого оподаткування, оскільки податки на споживання мають вирішальний вплив на формування податкової політики кожної країни.

Попри значну кількість переваг податків, для України дуже важливим є їх удосконалення, зокрема в частині справляння, враховуючи досвід зарубіжних країн.

Податки є не лише вагомим джерелом доходів бюджету країни, а й важливим інструментом державного регулювання. Подальше реформування національної податкової системи доцільно продовжити в рамках удосконалення податкових механізмів, котрі спроможні забезпечити найбільш ефективне справляння податків та оптимізувати податкову практику.

Таким чином, використання зарубіжного досвіду є доцільним та матиме належний ефект в міру ретельного аналізу можливостей його реалізації в умовах української дійсності. Міждержавний обмін досвідом та результатами

впроваджених заходів з державного контролю податкової системи забезпечить попередження та нейтралізацію податкових правопорушень, а також дозволить підтримувати високий рівень бюджетних надходжень і водночас, зміцнювати усвідомлення громадянами та організаціями необхідності фінансового забезпечення функціонування держави платежами податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

ВИСНОВКИ

Таким чином податки є важливим інструментом макроекономічного регулювання соціально-економічного розвитку будь-якої держави.

Проаналізувавши особливості податкової системи України виділено такі негативні чинники сучасної моделі податкової політики:

- надобтяжливість, нерівномірність та несправедливість розподілу податкового навантаження;
- недосконалі норми законодавства;
- корумпованість податкових відносин.

Дані негативні чинники заважають впроваджувати механізми ефективного розвитку українського суспільства.

Для налагодження всіх процесів податкової системи України необхідно дотримуватися роботи механізму економічних умов ринку. Для цього аналізують причини, які спричинили ці порушення (дисбаланс). До таких чинників відносяться:

- розбіжності системи заходів та дій держави в створенні податкової політики та реформуванні податкової системи;
- відсутність наукових джерел оподаткування, недосконалість проведення експертизи, незадовільна передбачуваність, оцінка законодавства та заходів податкових реформуваль.

Трансформація парадигми податкової діяльності української держави передбачає кардинальне переосмислення її призначення, завдань, показників ефективності.

Проведення податкової реформи повинно стати інструментом реалізації нової доктрини податкової діяльності держави, яка була б релевантною інституційним змінам у суспільстві та цільовим орієнтирам економічного розвитку з відповідним механізмом їхнього забезпечення і базувалася б на інноваційній основі. Це, в свою чергу, вимагає кардинального перегляду

ідеології податкової діяльності держави, яка б не створювала конфлікту інтересів у громадянському суспільстві та формувала передумови для економічного зростання й інвестиційної привабливості.

Необхідно запровадити чіткі інституційні норми оподаткування, позначити виважені унормовані правила, за якими платникам буде комфортно виконувати свої обов'язки зі сплати податків. Важливо, щоб держава, здійснюючи податкову реформу, враховувала інтереси платників податків – фізичних і юридичних осіб (зменшення податкового навантаження), громад (залучення фінансових ресурсів для здійснення самоврядування), всього громадянського суспільства, їх готовність позитивно сприйняти пропоновані зміни.

Відтак, податки є вагомим складником податкових систем не лише України, а й більшості країн світу та займають доволі велику частку у величині податкових надходжень. Попри значну кількість переваг податків, для України дуже важливим є їх удосконалення, зокрема в частині справляння, враховуючи досвід зарубіжних країн.

Податки є не лише вагомим джерелом доходів бюджету країни, а й важливим інструментом державного регулювання. Подальше реформування національної податкової системи доцільно продовжити в рамках удосконалення податкових механізмів, котрі спроможні забезпечити найбільш ефективне справляння податків та оптимізувати податкову практику

Таким чином, використання зарубіжного досвіду є доцільним та матиме належний ефект в міру ретельного аналізу можливостей його реалізації в умовах української дійсності. Міждержавний обмін досвідом та результатами впроваджених заходів з державного контролю податкової системи забезпечить попередження та нейтралізацію податкових правопорушень, а також дозволить підтримувати високий рівень бюджетних надходжень і водночас, зміцнювати усвідомлення громадянами та організаціями необхідності фінансового забезпечення функціонування держави платежами податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755 (із всіма змінами та доповненнями). // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.
2. «Революцій не буде»: як команда Зеленського збирається змінити податкову систему. – URL: <https://uazmi.org/news/post/fqyr3SXjkhQ3ROXEstzsqM/>.
3. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): монографія. – К: «Алерта», 2013. – 384 с.
4. Барін О. Р. Принцип справедливості як один з основоположних принципів оподаткування. // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 5. – С. 162-164.
5. Богатирьова Є. М. Механізм реалізації податкової реформи. // Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал. – 2015. – № 8. – С. 43-46.
6. Верстюк И. Dream для украинской Team. // «НВ». – 2019. – № 41 (265). – С. 14.
7. Воронкова О. М. Податковий менеджмент в Україні: особливості, проблеми, перспективи: монографія. – Ірпінь: Нац. унт ДПС України, 2012. – 391 с.
8. Данчевська І. Р. Державний фінансовий контроль використання коштів місцевих бюджетів України : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. – 20 с.
9. Дванілов О. Д. Податкова система у запитаннях і відповідях : навчальний посібник; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський економічний інститут менеджменту. – Київ: ДКС-центр, 2013. – 293 с.

10. Думчиков М. О. Використання досвіду країн ЄС у побудові якісної податкової системи. // National law journal: theory and practice. – 2017. – № 5 (27). – С. 73-78.
11. Єфіменко Т. І. Механізм перерозподілу фінансових ресурсів як важіль визначення податкового потенціалу [монографія]. – Дніпропетровськ, ДУЕП, 2002. – 272 с.
12. Жалило Ю. А. Теорія і практика формування ефективної економічної стратегії держави: [монографія] / Ю. А. Жалило. – Київ: НІСС, 2019. – 336 с.
13. Кміть В. М., Шугайло Д. О. Зарубіжний досвід справляння ПДВ і доцільність його застосування в Україні. // Приазовський економічний вісник. – 2017. – Вип. 5. – С. 311-316.
14. Крисоватий А. Оподаткування багатства: виклики для України. // Журнал європейської економіки. – 2015. – Т. 14. – № 2. – С. 183-204.
15. Курінний В. Г., Аспекти розвитку податкової системи України. Матеріали Міжнародної наукової-практичної конференції «Економіка і менеджмент 2019: економіко-управлінські аспекти розвитку соціально-економічних систем». – Дніпро: Біла К. О. – 2019. – Т. 8. – С. 48-49.
16. Лисяк Л. В., Гуменюк М. О., Філімонова Д. А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2018. – Вип. 31. – С. 90-94.
17. Мельник В. М., Кошук Т. В. Податкова політика України в умовах імплементації угоди про асоціацію з Європейським Союзом. // Фінанси України. – 2016. – № 7. – С. 7-25.
18. Мельник М. І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності: монографія. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2015. – 330 с.

19. Миколаєць А. П. Податковий контроль: теоретичні засади і практика застосування в умовах реформування економіки України. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 12. – 2016. – С. 76.

20. Митне регулювання: особливості діяльності митних органів в Україні та в зарубіжних країнах. // Науковий блог. – URL: <https://naub.oa.edu.ua/2012/mytne-rehulyuvannya-osoblyvosti-diyalnosti-mytnyh-orhaniv-v-ukrajini-ta-v-zarubizhnyh-krajinah/>

21. Олійничук О., Швець Я. Світовий досвід акцизного оподаткування та його імплементація в Україні в контексті детінізації економіки. // Актуальні проблеми правознавства. – 2017. – Вип. 3 (11). – С. 197-200.

22. Паславська Р. Ю. Система адміністрування податків в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів. нац. унт ім. Івана Франка. – Львів, 2014. – 20 с

23. Пирого І. С. Оптимізація податкової системи України. // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2017. – Випуск 6. – Том 2. – С. 74-79.

24. Система місцевих платежів в Україні: теорія, історія, перспективи : колективна монографія / [М. І. Карлін [та ін.] ; за редакцією М. І. Карліна, І. О. Цимбалюк; Міністерство освіти і науки України, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. – Луцьк: Вежа-Друк, 2017. – 186 с.

25. Сідельникова Л. П. Ефективність податкових джерел формування бюджетних ресурсів держави. // Фінанси України. – № 9. – 2015. – С. 45-60.

26. Соколовська А. М., Райнова Л. Б. Теоретична модель податкової системи, орієнтованої на економічне зростання. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України: кол. моногр. / за ред. Т. І. Єфименко. – К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2015. – С. 263-273.

27. Ткачик Ф., Хома Х. Податковий контроль у сфері виявлення ризиків з ПДВ. // Світ фінансів. – № 2 (47). – 2016. – С. 113-122.

28. Трансформаційні процеси у податковій системі України: монографія. / [Волохова І. С., Луніна І. О., Слатвінська М. О., Хомутенко А. В. та ін.]; за ред. д-ра екон.наук І. С. Волохової. – Одеса: «Атлант», 2018. – 383 с.

29. Україна піднялася у рейтингу Doing Business-2018. – URL: <https://news.dtkk.ua/state/entrepreneurship/45818>.

30. Франчук В. І., Шупрудько Н. В. Зарубіжний досвід фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності та можливості його використання для зміцнення економічної безпеки України. // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. – 2018. – № 6. – С. 6-10.